

ТЕМПУС-УКРАЇНА@20

Tempus

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

ОГЛЯД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ ПРОГРАМИ ТЕМПУС: БІЛЬШЕ 20 РОКІВ В УКРАЇНІ 1993–2014 рр.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕМПУС/ ЕРАЗМУС+ ОФІС В УКРАЇНІ

Київ, Україна
2015

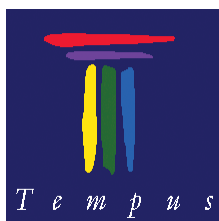
Видання здійснено в рамках проекту Європейського Союзу
«Національний Темпус/Еразмус+ офіс в Україні»,
що реалізується ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку» за кошти ЄС.
Погляди, викладені у виданні, не обов'язково відображають погляди ЄС.
Матеріали підготовлено за інформацією наданою командами проектів Темпус IV.
При використанні матеріалів видання обов'язкове дотримання авторського права.
© Проект ЄС «Національний Еразмус+ офіс в Україні».

ТЕМПУС-УКРАЇНА@20
1993–2014

ОГЛЯД РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ ПРОГРАМИ ТЕМПУС: БІЛЬШЕ 20 РОКІВ В УКРАЇНІ 1993–2014

Education and Culture
TEMPUS

Tempus logos

ТЕМПУС-УКРАЇНА@20 1993–2014

Видання здійснено в рамках проекту Європейського Союзу
«Національний Темпус/Еразмус+ офіс в Україні»,
що реалізується ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку» за кошти ЄС.
Погляди, викладені у виданні, не обов'язково відображають погляди ЄС.
Матеріали підготовлено за інформацією наданою командами проектів Темпус IV,
сайтів проектів та матеріалів EACEA.

При використанні матеріалів видання обов'язкове дотримання авторського права.
© Проект ЄС «Національний Еразмус+ офіс в Україні».

В Україні програми Європейського Союзу:
Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне до 2016 р. та нова програма
Еразмус+ (вища освіта, Жан Моне) на період 2014–2020 рр.
реалізуються за підтримки діяльності проекту ЄС
«Національний Еразмус+ офіс в Україні».

Контакти

Адреса: 9 вул. Бастіонна, поверх 8
м. Київ 01014, Україна
тел./факс: +38 044 286 66 68
е-пошта: office@erasmusplus.org.ua
веб-сайт: www.erasmusplus.org.ua

Сайт програми ЄС Erasmus+

http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm

Виконавче агентство з освіти,
аудіовізуальних засобів і культури

http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php

Facebook

<https://www.facebook.com/EUErasmusPlusProgramme#EUErasmusPlus>

Twitter

Офіс Erasmus+ в Україні

www.erasmusplus.org.ua

Представництво Європейського
Союзу в Україні

<http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/>

Асоціація студентів та випускників
Erasmus Mundus

www.em-a.eu

Сайт навчання в Європі

http://ec.europa.eu/education/study-in-europe/index_en.html

Україна приєдналася до участі в конкурсах Програми Європейського Союзу Темпус **29 квітня 1993 р.**, коли було затверджено другий етап діяльності Програми Темпус на 1994–1998 рр. Таким чином, Україна отримала можливість взяти участь у двох конкурсах попередньої підготовки проектів (Pre-JEPs) 1993 та 1994 рр. за напрямками – гуманітарні та суспільні науки, включаючи історію та право, політичні науки та економіку, сучасні європейські мови та вдосконалення університетського врядування. Університети України отримали 12 і 10 проектів Pre-JEPs, відповідно у рамках, яких розпочали активну підготовку до участі в конкурсах Програми Темпус II, де визначилися перші *чотири* проекти-переможці.

У рамках Програми Темпус з 1994 по 2014 рр. в Україні було профінансовано *понад 300 проектів*, у тому числі *192* Спільних проекту, *47* Структурних заходів і *100* індивідуальних грантів мобільності. Понад *89 мільйонів Євро* було інвестовано ЄС в Україну за 20 років дії Програми в Україні.

З 1993 р. *Представництво Європейського Союзу в Україні* здійснює координацію Програми Темпус від початку її історії в українській державі, воно, зокрема, виконувало функції Національного Темпус-офісу в Україні до 2009 р. Представництво ЄС в Україні організовує заходи на підтримку та популяризацію Програми Темпус та інших освітніх програм, що фінансуються з бюджету ЄС, координує процес погодження національних пріоритетів щорічних конкурсів, конкурсний відбір проектних заявок, ініціює процедуру державної реєстрації проектів тощо (на фото – вітання учасникам першого Інформаційного дня програми Темпус IV в Україні).

Виконавче агентство з питань освіти, аудіовізуальних засобів і культури за мандатом Європейської Комісії координує запровадження Програми Темпус з 2009 р. та відповідає за реалізацію програми.

Міністерство освіти і науки України протягом 20 років є головним бенефіціаром Програми Темпус та активним учасником партнерств у *72* проектах Програми Темпус, зокрема у *33* проектах Структурних заходів. Особливо важливою є роль Міністерства у впровадженні результатів проектів на національному рівні. Працівники Міністерства беруть участь в інформаційно-комунікативних заходах у межах проектів, сприяють оновленню освітніх стандартів щодо нових освітніх програм, виступають як консультанти та експерти при підготовці рекомендацій, інших документів щодо розвитку державної політики, удосконалення нормативно-правової бази в рамках проектів Програми Темпус (на фото внизу – вітання учасників Міжнародної конференції з питань Болонського процесу).

Проекти Програми **Темпус II (1994–1998 рр.)** мали спрямованість на розвиток навчальних планів магістерської підготовки з *економіки, економетрії, банківської справи, економіки навколишнього середовища та природних ресурсів, клінічної психології, європейських студій, суспільних наук, удосконалення іншомовної підготовки*.

Піонерами Програми Темпус II у 1994 р. стали *чотири* провідні українські вищі навчальні заклади: *Київський національний університет імені Тараса Шевченка* (проект з удосконалення підготовки перекладачів), *Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»*

(проект з автономії університету), *Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара* (проект з модернізації навчального плану з економіки), *Національний університет «Кієво-Могилянська академія»* (проект із започаткування нового напрямку підготовки з соціальної роботи та соціальної політики – на фото (стор. 4) перший випуск магістрів Школи соціальної роботи – 1997 р.).

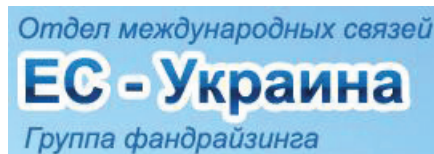
Надалі до Програми Темпус II приєднувалися нові українські університети-партнери. У межах реалізації проектів вищі навчальні заклади передусім зосереджувалися на *модернізації освітніх програм* з таких спеціальностей та напрямів:

економіка аграрної та харчової сфери, європейські студії з економіки, екологія, енергетика та охорона навколишнього середовища, екологічні науки та клінічна інженерія, індустриальні системи, управління персоналом в індустрії, господарське право, європейське морське право, соціальна робота та соціальна політика, соціальні науки, видавнича справа.

Також, у рамках проектів Програми Темпус II запроваджувалися європейські підходи до підготовки

фахівців з *статистики, перекладачів*, до реалізації магістерських досліджень; *інформаційно-аналітична комп'ютерна система для управління вищими навчальними закладами*. Так були створені координаційний центр ЄС–Україна для посилення міжнародної співпраці університетів, який згодом трансформувався в *Групу фандрейзингу* та успішно функціонує в *Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут»*; Центр інноваційних технологій в освіті в *Національному університеті «Львівська політехніка»*. Останній згодом перетворився в *Лабораторію інноваційних навчальних технологій*, що здійснює інноваційну діяльність у галузі сучасних навчальних технологій, забезпечує обслуговування віртуального навчального середовища університету. Центр європейських і міжнародних студій в економіці, створений в *Тернопільському національному економічному університеті* в 1999–2001 рр., став підґрунтям для розвитку в університеті *Інформаційного центру ЄС* у 2007 р.

Програма Темпус II напрацьовувала визнання й авторитет в Україні та залучала все більше вищих навчальних закладів. Так, станом на 1999 р. уже **31 вищий навчальний заклад** долучився до запровадження проектів. Серед них Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Львівський національний університет імені Івана Франка, Харківський національний університет радіоелектроніки, Київський національний університет будівництва і архітектури, Житомирський державний технологічний університет, Національний університет біоресурсів і природокористування України та інші.

Програма **Темпус III (2000–2006 рр.)** запровадила нові пріоритети та нові предметні області. Участь України в Програмі Темпус III узгоджувалася з приєднанням до Болонського процесу та входженням до Європейського простору вищої освіти. Це, відповідно, позначалося на цілеспрямованні проектів в Україні: до пріоритетних напрямів, крім економіки та бізнес-менеджменту, було включено *сільське господарство, інформаційно-комунікативні технології та екологію*.

У наступні роки до Програми Темпус III залучився **51 вищий навчальний заклад**. Серед них такі «новачки», як Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Одеський національний політехнічний університет, Запорізький національний технічний університет, Донецький

національний технічний університет, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Кримський гуманітарний університет, Національний університет «Острозька академія», Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Національна академія державного управління при Президентові України, Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Національний авіаційний університет, Національна металургійна академія

України, Національний медичний університет імені О. Богомольця, Національний транспортний університет, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу та інші.

Загалом у межах Програми Темпус III було реалізовано понад **100 проектів**, з них близько 80 Спільних проектів і 29 проектів Структурних заходів, в яких взяли участь понад **80** українських вищих навчальних закладів.

Серед **Структурних заходів** за участю *Міністерства освіти і науки України*, зокрема, здійснено розвиток системи забезпечення якості в університетах і розроблено освітню програму із забезпечення якості на базі центру *Донецького національного університету* як національного провайдера підготовки із забезпечення якості. У рамках проектних заходів розроблено відповідну документацію щодо *ранжування ВНЗ* на основі використання інформаційних технологій, що базується на онтологічному підході; напрацьовано *рекомендації щодо розвитку студентського самоврядування* на основі європейської моделі; підготовлено *рекомендації щодо запровадження Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи* (далі – **ЄКТС**). Як результат, розроблено *національну процедуру забезпечення якості вищої освіти* відповідно до положень Болонського процесу. Вироблено *рекомендації щодо запровадження процедур ліцензування та акредитації* на основі європейських стандартів. Також, розбудовано *всеукраїнську мережу регіональних консультативних пунктів з питань упровадження ЄКТС* на базі 10 вищих навчальних закладів: *Національний авіаційний університет, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Інститут бізнесу та сучасних технологій (м. Житомир), Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Національний аграрний університет* (Національний університет біоресурсів і природокористування України), *Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»*, *Запорізький національний університет, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Одеська національна академія зв'язку ім. А.С. Попова, Вінницький національний технічний університет*. Тож на сьогодні в Україні кожен вищий навчальний заклад визначає **координатора ЄКТС** – уповноважену особу, відповідальну за впровадження ЄКТС, консультування тощо.

Спільні проекти Програми Темпус III зосереджувалися на **розвитку та модернізації освітніх програм** з підготовки бакалаврів, магістрів, аспірантів:

- кризовий аналіз та прийняття рішень на основі ІТ (на фото),
- системний менеджмент в харчовій галузі,
- ветеринарна медицина,
- захист навколишнього середовища,
- екологічний менеджмент та інжиніринг,
- міжнародні відносини та європейські студії,
- міжнародні фінанси,
- міжнародне право,
- міжнародне економічне право,
- європейське право,
- управління організацією та персоналом,
- прикладна економіка,
- економіка,
- бізнес адміністрування із спеціалізацією в ІТ,
- економіка міжнародного туризму,
- авіадвигуни та енергетичні системи,
- технології авіабудування,
- географічні інформаційні системи в аграрних університетах,
- металургія в контексті європейської інтеграції,
- інженерія в галузі розроблення програмного забезпечення,
- комп'ютерні системи і мережі,
- комп'ютерний напівавтоматичний індустріальний дизайн (включно із створенням CAD лабораторій),
- програмна інженерія,
- бізнес адміністрування в аграрній галузі та інші.

У 2004–2007 рр. було створено мережу дистанційного навчання для освітян з питань оцінювання компетентностей за участі Центру оцінювання Міністерства охорони здоров'я України, Національної академії педагогічних наук України, Національної академії державного управління і Української асоціації директорів шкіл у співпраці з університетами Італії та Великої Британії (на фото учасники проекту).

Важливою складовою проектної діяльності в рамках Програми Темпус III була розбудова та

посилення взаємозв'язків **вищої освіти і суспільства**. Результатами реалізації таких проектів стали:

- запровадження **курсів підвищення кваліфікації** з **транспортної логістики**, в галузі **аграрної політики та управління**; для державних службовців з питань **охорони довкілля та екологічного захисту** на регіональному рівні, з **ІТ**, у сфері **управління земельними ресурсами**, тренінгової програми у дистанційному форматі з питань **європейської інтеграції** для державних службовців;

- курсів **перепідготовки** з **управління транскордонними водними ресурсами** в **Національному університеті водного господарства та природокористування**; курсів з **ІТ** для **шкільних вчителів** у **Національному університеті «Києво-Могилянська академія»**;

- інституційна розбудова сфери **спеціальної педагогіки** для людей з ментальними розладами, зокрема створення **професійної асоціації** на базі **Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова**;

- створення **інноваційних структурних підрозділів** – навчально-консультаційного **центру** для забезпечення професійного розвитку управлінців аграрної сфери в **Білоцерківському національному аграрному університеті**; тренінгового **центру** для забезпечення підготовки з менеджменту на базі адаптованих норм і практик ЄС у **Харківській національній академії міського господарства**; медіа-ресурсного **центру** для надання практико-орієнтованих курсів, що відповідають європейським стандартам сучасної медіа-підготовки та цифровим технологіям у **Запорізькому національному університеті**; **центру** для тренінгу фахівців з менеджменту в сфері морського транспорту в **Одеському національному морському університеті**; українського тренінгового **центру** для авіації особливого призначення та підготовки персоналу відповідно до міжнародних стандартів у **Національному авіаційному університеті**; **центру** вищої освіти для людей з обмеженими можливостями в **Кримському гуманітарному університеті, м. Ялта** (на фото внизу); тренінгового **центру** для актуаріїв і фінансових аналітиків задля розвитку національної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації актуаріїв відповідно до професійних стандартів ЄС у **Київському національному університеті імені Тараса Шевченка**; тренінгового ресурсного **центру** критичного комп'ютерного в **Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського**; **центру** кар'єри та працевлаштування випускників у **Національній металургійній академії України (м. Дніпропетровськ – на фото стор. 7)**;

- розбудова відкритої **віртуальної правової бібліотеки** та **правового консультаційного центру** в **Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (м. Харків)** – у подальшому розвитку автоматизований бібліотечний комплекс став **інформаційним бібліотечним порталом**, зараз формується **е-бібліотека** як інноваційна складова віртуального інформаційного середовища університету; консультаційно-правовий напрям розвився до створеного в 2007 р. структурного підрозділу – **«Юридична клініка»**, до складу якої входять близько 100 студентів-консультантів;

- запровадження **інформаційних технологій** у **бібліотеці Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»** набуло подальшого розвитку – функціонує безпроводний Інтернет, локальна комп'ютерна мережа, створено електронний ка-

талог, розвивається *е-бібліотека*, зокрема оцифровано майже 100 назв методичних видань; створення *електронної бібліотеки* як медіа ресурсного центру в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» і Національному університеті «Острозька академія» стало початком розвитку електронної складової бібліотечної колекції (понад 300 тис. назв електронних видань), яка повністю представлена в *Електронному каталозі*, її електронна частина – на Інтернет-сайті бібліотеки.

Реформування врядування в сфері вищої освіти є ключовим компонентом модернізації системи вищої освіти в цілому, тому важливими є результати проєктів, направлених на вирішення завдань, пов'язаних з цим питанням, серед них:

- розбудова системи підготовки студентських лідерів з метою розвитку студентського самоврядування на базі Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Вінницького національного технічного університету, Київського міжнародного університету;
- створення *національної мережі освітніх закладів у галузі соціальної роботи* (п'ять ВНЗ); університетських мереж з питань енергетики, статистики, трансферу ноу-хау технологій;
- системна модернізація управління вищими навчальними закладами на основі аналізу інформаційних потоків з використанням ІТ у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара;
- створення *тестових лабораторій* для запровадження кращих практик з використання ІТ в управлінні вищими навчальними закладами на базі Херсонського державного університету, Херсонського національного технічного університету, Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, Запорізького національного університету;
- вироблення та запровадження механізмів співробітництва і взаємодії між університетами та роботодавцями; моделі співробітництва між університетами та індустріальною сферою, стратегії з упровадження підприємництва в сфері авіаційної інженерії в університетах;
- створення *центру трансферу технологій та управління знаннями* в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» для забезпечення інформаційної підтримки, кар'єрного розвитку та тренінгу цільових груп;
- розвиток *дистанційної освіти* на базі навчальних Інтернет-платформ;
- створення відділення факультету авіаційного будівництва Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського на базі Державного підприємства «Антонов»;
- запровадження *курсів для удосконалення дослідницьких і науково-комунікаційних компетентностей* магістрантів та аспірантів в аграрних університетах і забезпечення їх визнання в Міністерстві освіти і науки України; розроблення *концепцій* формування фахівців з аграрних наук;
- упровадження нових підходів до забезпечення якості оцінювання досягнень студентів.

Пріоритети *шести конкурсів* нового етапу Програми **Темпус IV (2007–2013 рр.)** узгоджувалися з положеннями Болонського процесу, інтеграцією до Європейського простору вищої освіти та спрямовані на:

- модернізацію початкових планів, урахуваючи впровадження трициклової структури вищої освіти, відповідно до ЄКТС та визнання дипломів;
- розвиток напрямів підготовки: освіта, педагогіка, машинобудування та технології, право, матеріалознавство, соціальні науки, природничі науки, сільське господарство, навколишнє середовище, туризм та послуги, міське та регіональне планування;

- управління вищим навчальним закладом і студентські служби; запровадження механізмів забезпечення якості; інституційна та фінансова автономія; рівний та прозорий доступ до вищої освіти; розвиток міжнародних зв'язків;

- за напрямом «Вища освіта та суспільство»: розвиток партнерства вищої освіти з бізнесом, рівний доступ до вищої освіти, тренінги для державних службовців, трикутник знань: освіта – інновації – дослідження, рамки кваліфікацій.

У 2011 р. було проведено Міжнародну конференцію в Україні в рамках ініціативи ЄС інструменту Східного партнерства щодо участі в програмах Темпус і Еразмус Мундус, де університети-учасники з держав-членів ЄС і країн Східного партнерства мали можливість ознайомитись із напрацюваннями проектів, створити партнерства для співпраці і навчитися писати проекти. У конференції взяли участь Європейський Комісар з питань освіти, культури, багатомовності і молоді Європейської Комісії, Посол Європейського Союзу в Україні, представники Генеральних Директоратів Європейської Комісії, Виконавчого агентства з питань освіти аудіовізуальних засобів і культури, національних органів влади, вищих навчальних закладів, громадських організацій (на фото стор. 7 – учасники конференції).

За період дії Програми Темпус IV (2007–2013 рр.) до проектних партнерств приєднався *41 вищий навчальний заклад*, що *вперше* взяв участь у Програмі. Це, зокрема, Бердянський державний педагогічний університет, Дніпродзержинський державний технічний університет, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, Криворізький національний університет, Луцький національний технічний університет, Миколаївський національний університет, Національна гірнична академія (м. Дніпропетровськ), Національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернігівський державний інститут економіки і управління та інші.

За результатами *шести конкурсів* Програми Темпус IV за участі партнерів з України ЄС профінансовано *94 проекти*: 12 проектів – у першому конкурсі (загалом консолідований бюджет склав близько 11 млн євро), 12 – у другому (близько 11 млн євро), 5 – у третьому (близько 5 млн євро), 9 – у четвертому (близько 9 млн євро), 23 – у п'ятому (близько 22 млн євро) та 33 – у шостому конкурсі (близько 32 млн. євро). Потужним поштовхом до збільшення інтересу до Програми та, відповідно, зростання кількості проектних заявок стало значне збільшення фінансування проектів Програми Темпус IV у 2011–2013 рр. для Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України в рамках політики Східного Партнерства. Серед проектів Програми Темпус IV в Україні: *76 – Спільних проектів* (з них 12 – національних проектів), *18 проектів – Структурні заходи* (з них 6 – національні).

З 2009 р. розпочав свою діяльність *Національний Темпус-офіс в Україні*, який відповідає за ефективне впровадження Програми Темпус в Україні у взаємодії з Виконавчим агентством з питань освіти, аудіовізуальних засобів та культури, Представництвом Європейського Союзу в Україні, Міністерством освіти та науки України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії з питань освіти та культури. Національний Темпус-офіс в Україні координує діяльність вищих навчальних закладів щодо впровадження проектів Програми Темпус, а також співпрацює з іншими зацікавленими сторонами, залученими до реформування сфери вищої освіти в Україні, пропагування та запровадження положень Болонського процесу.

За період 2009–2014 рр. командою Національного Темпус-офісу в Україні було проведено низку міжнародних і національних заходів щодо популяризації програм ЄС у сфері вищої освіти, написання нових проектів і створення партнерств для участі в конкурсах програм ЄС Темпус, Еразмус Мундус, Жан Моне і Еразмус+; семінари для команд виконавців проектів, підготовлено бази проектів, корисні матеріали для потенційних учасників і виконавців тощо.

За підтримки Міністерства освіти і науки України розпочала діяльність **Національна команда експертів з реформування вищої освіти** – ініціатива Європейської Комісії з метою залучення визначного експертного досвіду, здатного прискорити досягнення цілей Лісабонського та Болонського процесів у світлі національних потреб та прагнень щодо модернізації систем вищої освіти. Члени команди експертів постійно беруть участь як організатори та спікери у різноманітних заходах щодо запровадження інструментів Болонського процесу, реформування вищої освіти в Україні. Окремі сесії в рамках Інформаційних днів, Щорічної міжнародної конференції з запровадження положень Болонського процесу і семінари для координаторів з ЄКТС стали традицією в період з 2011–2014 рр.

Представники Національного Темпус-офісу в Україні разом з Національними експертами брали активну участь у розробленні **Національної рамки кваліфікацій (2011 р.)** відповідно до Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя та у підготовці нового **Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.)** в контексті принципів і положень Європейського простору вищої освіти та інструментів Болонського процесу.

У 2009–2010 рр. три проекти **Структурних заходів**, які обов'язково реалізуються за участі **Міністерства освіти і науки України** як партнера проектів Програми Темпус IV, отримали такі результати:

- підготовлені документи, рекомендації та робочі процедури із застосування **політики та інструментів забезпечення якості** у вищих навчальних закладах згідно з документами Європейської мережі забезпечення якості (ENQA) **Національним технічним університетом України «Київський політехнічний інститут»**, **Національним аерокосмічним університетом «Харківський авіаційний інститут»** ім. М.Є. Жуковського, **Севастопольським національним університетом атомної енергії та виробництва**;

- підготовлені **методологічні рекомендації** щодо модернізації освітнього підходу та вдосконалення соціального партнерства задля посилення конкурентоздатності **фахівців з гуманітарних наук**. Підготовлено матеріали для оновлення **освітнього стандарту за спеціальністю «Менеджмент культури»** (напрям 0201 «Культура») **Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського**, **Східноукраїнським національним університетом імені Володимира Даля**, **Київським національним університетом імені Тараса Шевченка** (на фото);

- розроблені **положення державної політики в галузі е-інтернаціоналізації** відповідно до Європейської стратегії інтернаціоналізації та принципу «навчання впродовж життя» задля покращення академічної мобільності. Створено **відкриту платформу «E-Learning Int. Clearing House»** для міжнародної командної проектної діяльності та **е-банк навчальних курсів** за участі **Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»**, **Харківського гуманітарного університету «Українська народна академія»**, **Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського**, **Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу**.

За результатами реалізації **Спільних проектів** Програми Темпус IV **за період 2008–2013 рр.** в Україні досягнуто таких поставлених цілей у розрізі тематичних напрямів.

За напрямом **Реформування освітніх програм**:

- запроваджено **трициклову** (магістерський та докторський (PhD) рівні) систему вищої освіти з **соціальної роботи** та створено міжнародний журнал з **прикладних соціальних наук «Соціальна робота та соціальна політика у перехідний період»** у Національному університеті «Києво-Могилянська академія»;

- розроблено та реалізовано **нову магістерську програму «Освітні вимірювання»**, зокрема розроблено освітній **галузевий стандарт**, в **Національному педагогічному університеті ім. М.П. Драгоманова**, відповідні курси для такої освітньої спеціалізації – в **Ніжинському державному**

університеті імені Миколи Гоголя, Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка;

- у сфері *менеджменту освіти* створено *компетентнісні центри* для підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара та Хмельницькому національному університеті (на фото);

- розроблено та впроваджено курси з *експертизи продуктів харчування та контролю якості* на основі європейських стандартів для магістерської програми підготовки фахівців з харчового виробництва в Харківській державній зооветеринарній академії, Дніпропетровському державному аграрному університеті,

Одеському державному екологічному університеті, Херсонському державному аграрному університеті за підтримки Міністерства аграрної політики України та Української корпорації промислового виробництва м'яса;

- модернізовано магістерську програму з *safeware-інженерії* (вироби безпеки) та створено *Національну інженерну safeware-мережу центрів інноваційної університетсько-промислової кооперації*, яка об'єднала вищі навчальні заклади та інші інституції з усіх регіонів України, – Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Одеський національний політехнічний університет, Севастопольський національний технічний університет, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Хмельницький національний університет та Інститут математичних машин і систем НАН України, КБ «Полісвіт», НПО «Радій»;

- модернізовано магістерську програму з *управління земельними ресурсами* в Київському національному університеті будівництва і архітектури, Львівському національному аграрному університеті, Харківському національному аграрному університеті, Донецькому національному технічному університеті за участю Львівського науково-дослідного проєктного інституту землеустрою (на фото);

- створено *Західно-східну освітню мережу викладачів* на базі університетів Бельгії, Литви, Молдови, Португалії, Румунії, Швеції, України (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»);

- розроблено програму з міжнародного та порівняльного права інтелектуальної власності та створено *консалтинговий е-центр з управління інтелектуальною власністю* в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, Хмельницькому національному університеті, Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського;

- модернізовано програму підготовки в сфері *геодезії та картографії* з використанням новітніх – географічних інформаційних систем (GIS) та географічних інформаційних технологій в Національному університеті «Львівська політехніка» та Київському національному університеті будівництва і архітектури;

- створено докторську (PhD) програму з *відновлювальної енергетики та екологічних технологій* і спільну *web-платформу* як інноваційного міждисциплінарного навчального середовища для дослідницької освіти в Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут» та Національному університеті водного господарства та природокористування за участю Європейської енергетичної компанії;

- розроблено *структуру кваліфікаційних вимог в метеорології* та оновлено бакалаврські програми з *екології*, модернізовані магістерські та докторські (PhD) програми в сфері *екологічного врядування* в Одеському державному екологічному університеті та Харківській національній академії міського господарства за участю Інституту екології Карпат;

- оновлено програми підготовки магістрів з *інженерії* та створено *мережу ELM офісів* (Інженери на ринку праці) в Приазовському державному технічному університеті, Запорізькому національному технічному університеті, Луцькому національному технічному університеті (моніторинг проекту на фото);

- модернізовано підготовку в сфері *туризму* в контексті практико орієнтованого підходу та міжнародного досвіду через дистанційну форму навчання в Донецькому національному технічному університеті, Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля; за напрямом «Охорона навколишнього середовища» в аграрних університетах – в Національному університеті біоресурсів і природокористування України та Львівському національному аграрному університеті за підтримки Міністерства аграрної політики України; з *екологічного менеджменту* – в Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна та Таврійському національному університеті ім. В.І. Вернадського; з *космічних технологій* – у Дніпропетровському національному університеті імені Олеся Гончара, Національному аерокосмічному університеті «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Національному технічному університеті України «Київський політехнічний інститут», де також створено *комп'ютерні класи* та *навчальні лабораторії мікросупутників*;

- запроваджено спільні бакалаврську та магістерську програми подвійного (Україна/Франція) ступеня з урахуванням потреб ринку праці в області корпоративного управління у відповідності з положеннями Болонського процесу, розроблено звичайні та електронні курси (українською та англійською/французькою мовами) для розвитку загальних та фахових компетентностей, зокрема з *управління бізнесом* або державними адміністраціями, практичне стажування та реалізація проектів на робочих місцях в Київському національному торгово-економічному університеті, Донецькому національному університеті економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Маріупольському гуманітарному університеті, Полтавському університеті економіки і торгівлі, Львівській комерційній академії (моніторинг проекту на фото).

За напрямом *Реформування врядування*:

- розроблено *стратегію розвитку інтернаціоналізації* вищого навчального закладу, видано *Довідник з практичних питань інтернаціоналізації, буклет «Інструменти забезпечення якості на шляху інтернаціоналізації освіти»* Київським національним університетом імені Тараса Шевченка та Запорізьким національним університетом;

- створено міжнародну університетську мережу (Україна, Росія, Білорусь, Азербайджан) для співробітництва з регіональними підприємствами в *енергетичному* секторі та розроблено освітню програму «*Менеджмент в галузі трансферу технологій*» Івано-Франківським національним технічним університетом нафти і газу та Полтавським національним технічним університетом імені Юрія Кондратюка;

- розроблено сучасну *Модель докторської школи* для запровадження п'яти програм підготовки докторів філософії (PhD) і пакет відповідних документів Національним університетом «Києво-Могилянська академія» у співпраці з Українським католицьким університетом, Чорноморським державним університетом імені Петра Могили та Інститутом ботаніки й Інститутом літератури Національної академії наук України.

За напрямом **Вища освіта та суспільство:**

- запроваджено **магістерську програму з інтероперабельності, захисту та сертифікації** в транспортній галузі в Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна за участю роботодавців – Державної адміністрації залізничного транспорту України «Укрзалізниця» (на фото);
- розроблено **рамку кваліфікацій з метеорології** Одеським державним екологічним університетом і Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського;

системою і Таврійським національним університетом ім. В.І. Вернадського;

- розбудовано та обладнано **мережу регіональних навчальних центрів з сучасних технологій для місцевого самоврядування** для персоналу місцевих державних адміністрацій на базі Сумського державного університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара та за участю Міністерства освіти і науки України, Львівської обласної державної адміністрації, Сумської обласної державної адміністрації, Дніпропетровської обласної державної адміністрації;

- розроблено **модель дослідницько-підприємницького університету**, створено офіси міжнародного дослідницько-інноваційного співробітництва та опубліковано **книгу «Университет исследовательского и предпринимательского типа: европейский опыт для Молдовы, России и Украины»** (Knowledge Triangle Education-Research-Innovation: European experiences and their applications in Russian, Ukrainian and Moldavian Universities) Київським національним університетом імені Тараса Шевченка;

- створено **національну мережеву платформу «Університети для інновацій»** та **інноваційні офіси** в шістьох вищих навчальних закладах: Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Донбаська національна академія будівництва і архітектури, Національна металургійна академія України, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Кримський гуманітарний університет, Національний університет «Львівська політехніка»;

- розбудовано **мережу порталів для електронного навчання фахівців індустрії туризму** на базі Національного транспортного університету, Київського університету туризму, економіки і права, Одеської національної морської академії, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ), Приазовського державного технічного університету (м. Маріуполь), Донецького інституту туристичного бізнесу, Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського, Ялтинського університету менеджменту.

Завершуються дев'ять проектів четвертого конкурсу Програми Темпус IV (2011–2014 рр.), що реалізовував 21 вищий навчальний заклад України за різноманітними напрямками та галузями.

У межах проекту **Структурних заходів** за пріоритетом **Реформування врядування** сформовано пропозиції до розвитку уніфікованої прозорої **національної системи забезпечення якості вищої освіти** через розроблення та запровадження процедур, заснованих на відповідних інформаційних джерелах, що заслуговують на довіру, системи критеріїв та індикаторів якості, представлених на національному **Інтернет-порталі – Екосистема** (www.dovira.eu), створеного в рамках проекту. Портал має стати платформою для відкритого та прозорого процесу забезпечення й підвищення якості вищої освіти України в контексті якості кадрів, освітнього процесу, навчально-методичного забезпечення, дослідницького середовища тощо. Ця робота здійснюється за підтримки **Міністерства освіти і науки України, Коміте-**

ту Верховної Ради України з питань науки і освіти та за участю українських партнерів проекту – Харківського національного університету радіоелектроніки, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Українського католицького університету, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, а також Української асоціації студентського самоврядування, Державної акредитаційної комісії України (на фото).

У межах восьми **Спільних проектів** досягнуто таких результатів, що сприятимуть розвитку системи вищої освіти України.

За напрямом **Реформування навчальних програм**:

- розроблено спеціальні курси для бакалаврської підготовки (*Geriatrics, Public Health*) на основі європейських стандартів медичної освіти та створено **центри підготовки викладачів медичної галузі** на базі Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця та Івано-Франківського національного медичного університету за участю Центру тестування професійної компетентності фахівців з вищою освітою напрямів підготовки «Медицина» та «Фармація» при Міністерстві охорони здоров'я України;

- запроваджено міждисциплінарну підготовку **магістрів і докторів філософії (PhD)** з **правових студій з питань енергетики та екології** та створено **консультативні бюро з права в енергетиці** на базі Національного аерокосмічного університету «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Мелітопольського державного педагогічного університету, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Хмельницького національного університету;

- **магістерську програму з е-комерції** для обслуговування інформаційного суспільства – Національний гірничий університет, Одеський національний економічний університет, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського (на фото);

- розроблено спільну **магістерську програму з подвійними дипломами з автоматики/мехатроніки**, створено **систему забезпечення якості й міжнародний гібридний навчальний простір (International Hybrid Learning Space)** за участю Житомирського державного технічного університету, Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», Севастопольського національного технічного університету;

- реформовано **бакалаврську та магістерську програми з соціальної психології** для вирішення **міграційних проблем** – Кримський інженерно-педагогічний університет та Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського;

- **магістерську підготовку інженерів у галузі промислової екології** на основі проблемного підходу – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» та Чернігівський державний технологічний університет;

- **магістерську та докторську (PhD) програми з інтелектуальних транспортних систем** з використанням комунікаційних та інформаційних технологій для забезпечення безпеки й ефективності транспортних потоків – Жито-

мирський державний технічний університет, Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Одеський національний морський університет (на фото).

За напрямом **Вища освіта і суспільство**:

- створено *центри партнерства з підприємствами*, що мають у своєму складі обладнані *лабораторії розвитку бізнесу*, для посилення співробітництва університетів і підприємств на базі Національної металургійної академії України (м. Дніпропетровськ), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича та Одеського національного політехнічного університету, підготовлено персонал для проведення тренінгів і консультацій, розроблено відповідні бізнес-плани та стратегії розвитку для започаткування бізнесу, інші матеріали.

У н'ятому конкурсі Програми Темпус IV (2012 р.) до виконання проектів залучилися 53 вищі навчальні заклади, у тому числі дев'ять нових учасників, що розпочали реалізацію 23 проектів.

Сім проектів *Структурних заходів* за підтримки Міністерства освіти і науки України мають на меті до кінця 2015 р. досягнути таких результатів.

За напрямом **Реформування врядування**:

- розробити та запровадити *комплексну інтегровану інформаційну систему менеджменту університету*, що базуватиметься на європейському та національному досвіді, використовуючи нове *програмне забезпечення з університетського менеджменту* на основі аналізу інформаційних потоків та існуючих систем університетського менеджменту, підготувати відповідні *інструкції* для ефективного використання цієї системи та персонал – Сумський державний університет, Львівський національний університет імені Івана Франка, Хмельницький національний університет, Національний гірничий університет за участю Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України;

- сформувані *рекомендації* щодо подальшого розвитку *фінансової та інституційної автономії й відповідальності вищих навчальних закладів* на основі аналізу стану автономії, а також провести відповідні семінари та тренінги для представників вищих навчальних закладів, органів державної влади на основі кращих європейських практик; покращити інституційну та фінансову спроможність університетів через модернізацію управління та розвиток людських ресурсів – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Донецький національний університет, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова за участю Співки ректорів вищих навчальних закладів України;

- підвищити ефективність студентських служб у системі вищої освіти України через створення *центрів служб підтримки студентів* у Донецькому національному університеті, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, Харківському національному університеті ім. В.Н. Каразіна за участю Української асоціації студентського самоврядування. Центри мають забезпечувати підтримку студентам від вступу до закінчення навчання та після, зокрема через *асоціації випускників* (Alumni Societies), а саме: модернізувати процес *професійної орієнтації* в школах, упровадити *психометричне тестування* для залучення «правильних студентів» на освітні програми, покращити *послуги з працевлаштування* в університетах, використовуючи сучасні інформаційні технології та спеціально розроблені курси для студентів і роботодавців, проводити тренінги з *розвитку комунікаційних компетентностей*, посилити *спілкування* між українськими та європейськими студентськими спільнотами, позиціонувати асоціації випускників як ресурс *додаткового фінансування* таких центрів, а також розробити *стратегію* впровадження цих положень на національному рівні через нормативно-правову базу.

За напрямом **Вища освіта і суспільство**:

- розробити та запровадити *методичні рекомендації* та *курси з педагогічних інновацій в інклюзивній освіті* для професійної підготовки вчителів, створити *національну мережу промоторів педагогічних інновацій в інклюзивній освіті* на базі Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Одеського обласного інституту підвищення кваліфікації вчителів і Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського (м. Одеса);

- створити *національні освітні стандарти* для нових навчальних курсів задля покращення підготовки студентів-магістрів до інновацій та підприємництва в ІТ (*Software Engineering*), розвинути *віртуальний інноваційний простір* (*Virtual Innovative Space*), розробити відповідні *методичні рекомендації* – Харківський національний університет радіоелектроніки, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Національний університет «Львівська політехніка», Одеський національний

політехнічний університет, Вінницький національний технічний університет за участю Державного конструкторського бюро «Південне» (на фото);

- розробити *рекомендації* щодо змін нормативно-правової бази з питань *комерціалізації інновацій* як «дорожню карту» для університетів, *концепцію комерціалізації інновацій* у вищій освіті в Україні, також оновити *методику викладання* з метою розвитку компетентностей з запровадження інновацій на ринку; створити *консультативні пункти (Help-desks)* з питань трансферу знань в університетах –

Національна металургійна академія України, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Національний університет «Одеська юридична академія», Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Севастопольський національний технічний університет за участю Технопарку «Нафта та газ», Технопарку «Машинобудівні технології»;

- розробити на основі Національної та Європейської рамок кваліфікацій *секторальні рамки кваліфікацій* для *інформатики* та *менеджменту* для бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Хмельницький національний університет, Національний гірничий університет, Сумський державний університет за участю Дніпропетровської торгово-промислової палати, Інституту телекомунікацій та глобальної інформації, Союзу промисловців і підприємців Хмельницької області.

За пріоритетами *Спільних проектів* до кінця 2015 р. реалізуватимуться **16** проектів.

За напрямом *Реформування освітніх програм*:

- розроблення *курсів з архітектури та стійкого розвитку міст*, заснованих на еко-гуманістичних принципах і новітніх технологіях без втрати ідентичності, для бакалаврських, магістерських програм і програм підвищення кваліфікації – Харківський національний університет будівництва та архітектури, Київський національний університет будівництва і архітектури, Одеська державна академія будівництва та архітектури, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури за участю Харківської міської ради, Харківського союзу архітекторів, Харківського проектного інституту «Харківпромбудпроект»;

- модернізація відповідно до технологічних викликів магістерських і докторських (PhD) програм з *інженерії* на основі міждисциплінарного підходу, розроблення *концепції реформи інженерної освіти* та *плану дій* щодо забезпечення діалогу між вищою освітою і роботодавцями, створення *між-кафедральної лабораторії технологій і дизайну продукту* та ради з питань спільного навчального плану – Національна металургійна академія України, Сумський державний університет, Луцький національний технічний університет, Запорізький національний технічний університет за участю Запорізького машинобудівного конструкторського бюро «Прогрес»;

- розроблення магістерської та докторської (PhD) програм із *«зеленого» комп'ютингу і комунікацій* (Green Computing and Communications, GCC), зокрема використовуючи програмування розподільчих систем (Grids, Clouds), створення *PhD інкубаторів* із *«зеленого» комп'ютингу і комунікацій* (PhD Webinars через Adobe Connect Pro platform, віртуальні передзахисти дисертацій) та створення *журналу «Зелений» комп'ютинг і комунікації»* (Green Computing and Communication) – Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Донбаський державний технічний університет, Ужгородський національний університет за участю Інституту моделювання в енергетиці ім. Г.Є. Пухова Національної академії наук України (на фото);

- модернізація магістерської програми з *інфраструктури та експлуатації високошвидкісного залізничного транспорту* в контексті сучасних вимог – Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Українська державна академія залізничного транспорту за участю Державної адміністрації залізничного транспорту України «Укрзалізниця»;

■ розроблення спільної магістерської програми «Європейська політика сусідства: право та належне врядування», що заснована на дослідницькому підході та включатиме навчальні матеріали до 9 обов'язкових курсів і 2 модулів по 3 вибіркових курси кожен – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова (на фото зустріч міжпроектної співпраці);

■ розвиток бакалаврських і магістерських програм та сертифікаційних курсів *підвищення кваліфікації вчителів з мультилігвістичної освіти*, створення платформи на основі Moodle та Інтернет-сайтів, де буде представлено курси та видання *електронного журналу «Двомовна освіта»* (Bilingual Education) – Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Львівський національний університет імені Івана Франка, Кримський гуманітарний університет;

■ створення міжрегіональної мережі *національних центрів медичної освіти* для впровадження *методик проблемно-орієнтованого навчання та віртуального пацієнта*, модернізація медичної освіти через розроблення сучасних курсів на основі проблемного підходу та ІТ – Сумський державний університет, Запорізький державний медичний університет;

■ створення *мережі «Університет – медіа індустрія»* (University – Media Industry, Dortmund model) задля забезпечення місць роботи випускників через встановлені контакти, розвитку системи спільних освітніх програм, а також створення *мережі «Комунікаційні науки – медіа політики»* (Communicative Sciences – Media Politics)

для посилення зв'язку вищої освіти та медіа сфери – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова, Сумський державний університет, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського за участю Академії української преси та Групи української преси (на фото);

■ модернізація освітніх програм у галузі *будівництва та цивільної інженерії* за трьома циклами вищої освіти – бакалавр, магістр, доктор філософії, зокрема через впровадження нових модулів з енергетично та екологічно стійкого здорового навколишнього середовища з використанням інструментів Болонського процесу, а також розроблення *віртуальної міжуніверситетської мережевої освітньої системи* (інтелектуальної бібліотеки, викладацької системи, системи оцінювання, доступу до електронних ресурсів дослідницько-освітньої інформації) – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»;

■ розроблення *концепції міждисциплінарної підготовки у сфері безпеки людини*, оновлення компетентностей викладачів, розвиток міждисциплінарних програм (магістр, доктор філософії (PhD) у сфері безпеки людини на територіях, забруднених радіоактивними речовинами через діяльність виробників ядерної енергії, переробників ядерних відходів (*Безпека людини та навколишнє середовище, Якість продуктів харчування для безпеки людини, Охорона здоров'я та безпека людини, Безпека людини та суспільство*) – Житомирський державний технічний університет, Київський міжнародний університет, Вінницький національний медичний університет імені Пирогова, Севастопольський університет ядерної енергії, за участю Поліського філіалу Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького;

■ розроблення освітньої програми підготовки *магістрів інженерії з дизайну мікросистем* шляхом адаптації/створення курсів з дизайну мікросистем, їх виробництва та тестування, інтегруван-

ня фундаментальних навчальних дисциплін з інженерії з фокусом на мікро- та наномеханіку (за рекомендаціями Euro Training Project Report (ICT-2007-211806), *інсталяція нових обладнаних лабораторій* для застосування інструментів дизайну та тестових методологій, а також проведення *Літніх шкіл* для теоретичної та практичної підготовки – Харківський національний університет радіоелектроніки, Донецький національний технічний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка за участю Науково-дослідного інституту мікроприладів НАН України, Науково-виробничого підприємства «КАРАТ», Компанії «ALDEC-KTC LTD».

За напрямом **Реформування врядування:**

- модернізація вищої освіти через розбудову *потенціалу врядування та менеджменту* вищих навчальних закладів, розвиток *лідерських компетентностей управлінців* у вищій освіті та *ініціацію діалогу* щодо освітніх реформ між зацікавленими сторонами, розроблення *стратегії управління змінами у вищій освіті для молодих лідерів і жінок-керівників*, підготовка навчальних матеріалів та *методичних рекомендацій щодо лідерства та управління змінами* на основі аналізу ідентифікованих успішних європейських моделей лідерства та управління змінами, просування транснаціонального співробітництва зацікавлених осіб через *віртуальні експертні групи (think tank)* – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Черкаський державний технологічний університет, Луцький національний технічний університет, Львівська комерційна академія, Національний університет «Львівська політехніка», Одеський національний економічний університет, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Сєверодонецьк, Луганська обл.).

За напрямом **Вища освіта і суспільство:**

- розвиток співробітництва промисловості та креативної *інженерної освіти на основі дистанційних засобів, віртуального інженерного інструментарію*, розроблення освітньої програми (24 модулі) для забезпечення набуття студентами інженерних спеціальностей певних компетентностей, для покращення їх *здатності до працевлаштування та професійної кар'єри* на основі європейських практик та експертизи потреб і вимог ринку праці, зокрема розроблення *методології ідентифікації та моніторингу* цих вимог і розширення виробничої практики, – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Запорізький національний технічний університет за участю роботодавців – Енергосервісної компанії «Екологічні Системи», ВАТ «Харків Онлайн», Української промислової енергетичної компанії Науково-промислової компанії «Зонд», Української асоціації ІТ професіоналів (на фото);

- розвиток *інноваційної гібридної стратегії ІТ-аутсорсингового партнерства з підприємствами* та створення *аутсорсингового тренінгово-виробничого центру* в контексті підтримки студентів – Харківський національний університет радіоелектроніки, Чернігівський державний технологічний університет, Одеський національний політехнічний університет, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» (Інститут прикладного системного аналізу);

- створення міжуніверситетської *інформаційно-аналітичної мережі Start-up центрів* для розвитку та просування студентських інновацій, розроблення *курсів з інноваційного бізнесу*, захисту прав інтелектуальної власності, запровадження та підтримки стійких зв'язків з національними та міжнародними інвесторами і партнерами, модернізація *освітніх програм з інженерії та комп'ютерних наук*,

розроблення *методології та електронних навчальних матеріалів* для п'яти курсів, створення *Інтернет-порталу та e-платформи для дистанційного навчання*, зокрема для проведення тестування (Start-up Crash Tests) для інноваційних ідей – Харківський національний університет економіки, Сумський державний університет, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Харківська національна академія міського господарства (на фото);

▪ розбудова *мережі інноваційних лабораторій* для підготовки студентів до інноваційної діяльності на основі відкритої навчальної платформи – *Національний університет «Кієво-Могилянська академія»*, *Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»*, *Ужгородський національний університет*.

У шостому конкурсі Програми Темпус IV у 2013 р. до виконання проектів залучилися 70 вищих навчальних закладів (у т.ч. 12 нових учасників), що реалізовуватимуть 33 проекти до 2016 р.

Сім проектів Структурних заходів виконуються за підтримки Міністерства освіти і науки України та мають на меті:

▪ розроблення *стратегії розвитку навчання впродовж життя* (LLL) та *плану його запровадження*, задля цього будуть запропоновані *правові та адміністративні рамки*, включно з запровадженням ЄКТС, в межах яких діятимуть *центри навчання* вищих навчальних закладів, розроблені *методичні рекомендації* з імплементації

навчання впродовж життя – *Харківський національний університет радіоелектроніки*, *Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»*, *Одеський національний політехнічний університет*, *Київський національний університет імені Тараса Шевченка*;

▪ розроблення *Плану реалізації заходів інтеграції вищої освіти, інновацій та досліджень* задля розвитку зв'язків між вищою освітою, проведенням досліджень і виробленням інновацій, посилення *трикутника знань* – *Національний транспортний університет*, *Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля* (м. Сєвєродонецьк, Луганська обл.), *Ужгородський національний університет* за участю Співки ректорів вищих навчальних закладів України та Національного дослідницького інституту автомобільного транспорту;

▪ розвиток і вдосконалення *університетського управління в галузі міжнародних зв'язків* шляхом розроблення відповідних *документів щодо інтернаціоналізації університетів* та *розбудови офісів з міжнародних зв'язків* (International Relations Office, IRO) на основі визначення їх місії та завдань, вироблення рекомендацій щодо входження університетів до світових рейтингів, гнучких механізмів управління як частини університетської управлінської системи – *Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана*, *Полтавський університет економіки і торгівлі*;

▪ посилення ролі українських університетів у запровадженні державної політики з розвитку людських ресурсів як механізму суспільного прогресу через реалізацію *освіти для лідерства, інтелігентності та розвитку таланту*, зокрема розроблення методології та навчальних матеріалів для 3-х сфер діяльності (освіта, державна служба, підприємництво), створення освітнього Інтернет-середовища та навчання сертифікованих тренерів, підготовка *Концепції «Роль університетів у лідерстві та організаційному розвитку»*, розбудова сучасно обладнаних *центрів лідерства*, які будуть надавати консультації, проводити тренінги, коучинг, інституційний аудит, оцінювання лідерського потенціалу, організовувати літні академії лідерства, а також створення *електронного журналу з лідерства та організаційного розвитку університетів* – *Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України*, *Київський університет імені Бориса Грінченка*, *Донецький державний університет управління* (м. Маріуполь, Донецька обл.), *Національна академія державного управління при Президенті України*, *Національний авіаційний університет*, *Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»*, *Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*, *Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського*, *Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова* (на фото);

■ *інтернаціоналізація* вищих навчальних закладів через *культурні та структурні перетворення*, зокрема через *інтеграцію інтернаціонального виміру* в викладацьку, навчальну та дослідницьку діяльність шляхом розроблення та впровадження відповідних *політик і процедур інтернаціоналізації*, через розвиток мобільності та співпраці, просування міжкультурних та міжнародних перспектив, *забезпечення якості інтернаціоналізації* (MINT approach), а також перегляд *функцій міжнародних відділів*, використання програмного забезпечення для необхідних баз даних – *Національна металургійна академія України, Одеський національний політехнічний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*;

■ розроблення *секторальної рамки кваліфікацій в галузі наук про навколишнє середовище* для українських університетів на основі аналізу існуючих стандартів та методологій розвитку рамок кваліфікацій, розбудова *тренінгових центрів* для навчання з підготовки та реалізації *нових освітніх програм* відповідно до рамки кваліфікацій в галузі наук про навколишнє середовище – *Одеська національна морська академія, Одеський державний екологічний університет, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Львівський національний аграрний університет, Уманський національний університет садівництва, Білоцерківський національний аграрний університет, Національний університет біоресурсів і природокористування України* за участю Науково-методичного центру інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності вищих навчальних закладів «Агроосвіта», Державного департаменту захисту навколишнього середовища в Одеській області, Інституту екології Карпат НАН України (на фото);

■ створення *міжнародної мережі асоціацій випускників-підприємців*, що об'єднає 11 університетів України, Молдови, Грузії на основі її інституціоналізації та запровадження членських внесків, задля розвитку підприємницької екосистеми, розбудови структур фандрайзингу, забезпечення спеціальних тренінгів, контактів з підприємствами та державними структурами – *Харківський національний університет радіоелектроніки, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Університет «КРОК» (м. Київ).*

За пріоритетами *Спільних проектів* до кінця 2016 р. реалізовуватимуться 26 проектів.

За напрямом *Реформування освітніх програм*:

■ розроблення *мультидисциплінарної освітньої програми (120 ЄКТС)* для магістрів, аспірантів, а також курсів для підвищення кваліфікації фахівців, *інженерного спрямування* з використанням електронного навчання (е-підручники, віртуальне середовище, база навчальних матеріалів тощо) задля регіонального стійкого розвитку на основі *еко-гуманістичної синергетичної взаємодії*, розвиток *методології* такої взаємодії, створення *тренінгового е-центру та е-експо центру* – *Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, Харківський національний університет будівництва та архітектури, Національний університет «Львівська політехніка», Одеська державна академія будівництва та архітектури, Придніпровська державна академія будівництва та архітектури, Національна академія природоохоронного та курортного будівництва (м. Сімферополь);*

■ запровадження нової *моделі третього циклу вищої освіти в інженерії* у відповідності до положень Болонського процесу, що передбачає розроблення 8 нових основних специфічних і 3 загальних курсів, розвиток інноваційного освітнього середовища, що включає облаштовані *офіси «Доктор інженерії на ринку праці»*, спільну Інтернет-платформу, лабораторії докторських колоквиумів, докторські літні школи – *Черкаський державний технологічний університет, Національний авіаційний університет, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»* за участю Державного конструкторського бюро «Південне» (на фото);

- створення *центру передового досвіду для освіти та професійної підготовки з ефективної роботи з гетерогенними групами дітей і молодих людей* для педагогів і керівників освіти на основі аналізу та складання каталогів необхідних специфічних компетентностей для рівнів бакалавра з освітнього профілю, магістра з освітнього менеджменту в гетерогенних організаціях – Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Бердянський державний педагогічний університет, Хмельницький національний університет за участю Дитячого фонду «Дитячий центр Сонячне світло»;
- розроблення *спільної мультидисциплінарної магістерської програми з біомедичної інженерії*, використовуючи результати проекту Темпус CRH-BME, створення *навчальних біомедичних лабораторій*, спільного *центру документації у сфері біомедичної інженерії* – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» та Сумський державний університет;
- запровадження *інноваційного викладання та вивчення європейських студій* у рамках магістерських програм, що передбачає впровадження електронного навчання, застосування методів проблемно-орієнтованого та стимуляційного (моделювання) навчання, модернізацію модулів на основі інтерактивного Інтернет-сайту та wiki, а також створення національного *Центру європейських студій* у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» за участю Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;
- модернізація *інженерної освіти з екологічно стійкого промислового розвитку* для магістерських, докторських (PhD) програм і курсів підвищення кваліфікації у сферах видобутку, металургії, енергетики, машинобудування та мехатроніки, розвиток навчального курсу *«Екологічно стійкий промисловий розвиток»*, розроблення *методичних рекомендацій* щодо реформування безперервної освіти, розбудова *центрів стійкого розвитку* і *платформи* для співпраці викладачів, дослідників, індустрії та владних структур, підготовка *видання «Підготовка інженерів для стійкого розвитку: європейський досвід»*, розроблення *Плану дій «Вища освіта для екологічно стійкого промислового розвитку»* – Донецький національний технічний університет, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Криворізький національний університет, Національна металургійна академія України, Севастопольський національний технічний університет за участю Українського науково-дослідного та технологічного центру металургійної промисловості «Енергосталь» (на фото);

- модернізація *магістерської, докторської (PhD) підготовки та підвищення кваліфікацій з кібербезпеки та стійкості* для областей, пов'язаних з людиною та промисловістю: Людина {населення; країна}; Бізнес {банківська справа; Інтернет & е-бізнес; телекомунікації}; Критична безпека {авіація; космос; електромережа; залізниця}, розбудова *офісів Національного альянсу інформаційної безпеки* задля інтеграції освітньої програми, методів, методик в сфері кібербезпеки – Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Хмельницький національний університет, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, Університет банківської справи Національного банку України, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя за участю Української федерації індустріальної безпеки, Інституту спеціальної комунікаційно-інформаційної безпеки, НПО «Радій», Української асоціації студентського самоврядування;
- модернізація курсів (*Громадянські процедури, Торгівельні процедури, Трудове право, Екологічне право, Кримінальні процедури*) для *магістерської програми з економічного права та альтернативного вирішення суперечок*, започаткування та проведення *літніх шкіл* – Львівський національний університет імені Івана Франка, Хмельницький університет управління та права, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна;
- Модернізація навчальних планів дворівневих (*бакалаври/магістри*) освітніх програм підготовки з *інженерії матеріалів (інженерного матеріалознавства)* на основі компетентнісного підходу та найкращого досвіду з упровадження положень Болонського процесу, зокрема розроблення 9-ти

нових основних/фахових і 3-х загальних/універсальних курсів, *комп'ютерний клас* для підготовки з CAD/CAM, *лабораторій інформаційних технологій з матеріалознавства та спільної Інтернет-платформи*, створення мережі обладнаних *сервіс-офісів з інженерії матеріалів* – Луцький національний технічний університет, Національний університет «Львівська політехніка», Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Приазовський державний технічний університет за участю «Металургійного комбінату «Азовсталь» (група Метінвест);

- розроблення *практико-орієнтованих курсів з дизайну вбудованих систем* (Embedded Systems Design) з використанням інноваційних віртуальних підходів для інтеграції науки, освіти та промисловості, розбудова віртуальних і звичайних *лабораторій дизайну вбудованих систем та платформ дистанційного навчання з дизайну вбудованих систем* – Запорізький національний технічний університет, Київський університет імені Бориса Грінченка, Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ), Кримський інженерно-педагогічний університет;

- розвиток спільної магістерської програми «*Міжнародне та європейське право*» з подвійними дипломами, підготовка підручника «Європейське право», створення *центрів міжнародного та європейського права* – Донецький національний університет, Національний університет «Одеська юридична академія», Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського;

- розроблення нової *моделі педагогічної мовної освіти*, розвиток та запровадження дворічної магістерської програми для *вчителів французької, німецької та англійської мов* на основі впровадження інформаційних технологій, створення *центрів електронного навчання на базі платформи* для електронного навчання з відкритими освітніми ресурсами – Київський національний лінгвістичний університет, Миколаївський національний університет (на фото);

- розроблення двох магістерських та докторських (PhD) програм *спільних дипломів з архітектури/міського планування та кліматичної інженерії/екологічних наук* з використання дистанційного навчання – Донбаська національна академія будівництва і архітектури, Донецький національний технічний університет;

- створення нової *магістерської програми подвійних дипломів* для підготовки нового покоління експертів в *інформаційній безпеці/кібербезпеці*, розроблення *лабораторного середовища, заснованого на хмарних технологіях*, підготовка тренінгових курсів для підвищення кваліфікації працівників державних організацій, що займаються комп'ютерними злочинами та розслідуваннями – Харківський національний університет радіоелектроніки, Національний університет «Львівська політехніка», Севастопольський національний технічний університет, Державний університет телекомунікацій за участю Харківського державного центру інформаційної безпеки, Української групи інформаційної безпеки, Науково-виробничого об'єднання «Радіо і телекомунікаційні системи», студентської організації «AIESEC Ukraine»;

- модернізація *магістерських програм з інженерної галузі*, зокрема включення модулів спеціалізації *індустріальної інформатики* (Advanced Industrial Informatics Specialization Modules, AIISM), запровадження *проблемно-орієнтованої методології підготовки* висококваліфікованих інженерів у галузі проектування сучасних промислових інформаційних систем – Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Одеський національний політехнічний університет.

За напрямом **Реформування врядування:**

- Досягнення та регулювання балансу між освітніми програмами і *рамками кваліфікацій*, напрацювання *пропозицій щодо опису та оцінювання результатів навчання*, розроблення *ін-*

струментів і механізмів контролю відповідності результатів навчання стандартам якості та рамкам кваліфікацій – Сумський державний університет, Хмельницький національний університет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка за участю Української асоціації студентського самоврядування, Союзу підприємців та промисловців Хмельницької області (на фото).

За напрямом **Вища освіта і суспільство:**

- Створення регіонального *центру компетентностей* з розвитку *круїзного туризму* в Чорноморському регіоні, розроблення магістерської програми «Менеджмент круїзного туризму» та тренінгів – *Одеська національна морська академія, Херсонський державний університет, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Кримський гуманітарний університет* за участю Асоціації портів Чорного та Азовського морів (м. Іллічівськ, Одеська обл.), Державного підприємства «Одеський морський комерційний порт», Державної інспекції з безпеки на морському та річковому транспорті (на фото);

- розроблення *концепції* підготовки та перепідготовки вчителів у сфері екологічної освіти та впровадження *дистанційних курсів з екологічної освіти* для безперервного навчання університетських викладачів і вчителів загальноосвітніх шкіл – *Національний транспортний університет, Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Черновецький національний університет імені Юрія Федьковича, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди* та Інститут професійно-технічної освіти Національна академія педагогічних наук України;

- створення *міждисциплінарних інноваційних центрів розвитку віртуальних лабораторій у біології та медицині*, використовуючи *віртуальну медичну мікробіологічну лабораторію* (Virtual Medical Microbiology Laboratory), які мають розробляти інноваційні продукти на основі досліджень із залученням науково-педагогічних працівників, аспірантів і магістрантів із сфер інформаційних технологій, біомедицини, маркетингу та бізнесу й здійснювати їх комерціалізацію – *Львівський національний університет імені Івана Франка, Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова*;

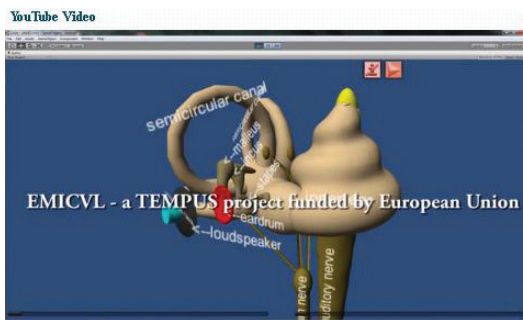
- розбудова 5 сертифікованих *тренінгових центрів*, обладнаних 20 мобільними інтелектуальними лабораторіями TATU Smart Labs, для проведення сертифікаційних тренінгів з технологій автоматизації, зокрема створення платформи для електронного навчання та співпраці, розроблення електронних курсів з технологій автоматизації – *Донецький національний технічний університет, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Харківський національний університет радіоелектроніки, Одеська національна морська академія, Одеський національний політехнічний університет*;

- створення 6 *відділів трансферу знань* задля забезпечення впровадження прикладних досліджень, обміну технологічно-підприємницьких ноу-хау, розвитку міждисциплінарних практико-орієнтованих навчальних модулів шляхом тісної співпраці університетів і підприємств – *Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Хмельницький національний університет, Дніпродзержинський державний технічний університет, Київська державна академія водного транспорту імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного, Університет банківської справи Національного банку України, Міжнародний науково-технічний університет* за участю Українського інституту наукової, технічної та економічної інформації, Дніпропетровського агрегатного заводу, Закарпатської

торгово-промислової палати, Української асоціації студентського самоврядування, Центру інноваційних інженерних технологій (на фото);

- розвиток *Центру передового досвіду для молодих дослідників* та віртуального порталу для підтримки молодих дослідників, викладачів та підприємців – *Запорізький національний технічний університет, Національна металургійна академія України, Національний транспортний університет* за участю науково-виробничої компанії «Радій»;

■ організація *консультаційних центрів* задля набуття студентами та учнями професійно-технічних навчальних закладів професійних і підприємницьких компетентностей через формування підприємницького духу, підтримку *Start-up проектів*, реалізацію курсів з економіки, технологій, мов, консультації для підприємців-початківців, розроблення та впровадження *концепції навчання впродовж життя* – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Чернігівський державний інститут економіки і управління, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника за участю Торгово-промислової палати України (на фото);

■ впровадження *модель-орієнтованого підходу до еволюційного співробітництва між вищою освітою та бізнесом* у сфері *електронної та комп'ютерної інженерії* для аналізу та вироблення оцінювальних результатів і рекомендацій для залучення до співпраці освітніх і підприємницьких структур, розробка *інтелектуальної системи прийняття рішень* для підтримки *модель-орієнтованого підходу*, підготовка Білої книги, що вміщуватиме набір відповідних протоколів і стандартів із специфікацією всіх можливих сценаріїв, цілей та результатів визначених моделей, розробка *практичних інструкцій* щодо запровадження *модель-орієнтованого підходу* для університетських підрозділів різного типу та різних видів бажаних шляхів їх співпраці з промисловими партнерами, створення *Інтернет-порталу для комунікацій через хмарні технології* з метою кращого використання моделей, представлених у Білій книзі – Чернігівський державний технологічний університет, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Одеський національний політехнічний університет, Чорноморський державний університет імені Петра Могили, Севастопольський національний технічний університет за участю Інституту кібернетики Національної академії наук України та Асоціації ІТ підприємств України;

■ створення *міжрегіональної мережі центрів інновацій для інноваційного розвитку техносфери екосистем* (навчання – дослідження – виробництво – реалізація – утилізація) *на основі мікро- та нанооб'єктних технологій*, використовуючи результати проектів програми Темпус в області «зелених» технологій (GREENCO), інновацій (UNI4INNO), права в сфері енергетики та екології (REGENLAW), розвиток міжнародної *Інтернет-платформи* для співпраці між компаніями з комерціалізації *еконіновацій*, забезпечення *тренінгів* з еко-інженерії для фахівців (4 курси), а також розроблення нової *магістерської* програми «Мікро- та нанотехнології в техносфері екосистем» (90 ЄКТС) – Національний аерокосмічний університет «Харківський авіаційний інститут» ім. М.Є. Жуковського, Запорізький національний технічний університет, Донбаська державна машинобудівна академія (м. Краматорськ) за участю АО «Мотор Січ» та Харківського інституту фізики та технологій;

■ розбудова та обладнання *центрів освіти третього віку* задля забезпечення соціального включення людей старшого віку, розроблення *концепції та моделі освіти третього віку*, створення *наукової віртуальної мережі європейських та національних експертів з питань освіти третього віку*, підготовка навчальних матеріалів, *мультимедійних лабораторій*, розвиток *Інтернет-платформи*, підготовка *плану залучення коштів* для забезпечення функціонування центрів – Донецький державний університет управління, Волинський інститут економіки і управління, Кримський гуманітарний університет.

Таким чином, різноманітність тематики проектів, їх завдань спрямоване на розвиток вищої освіти України і передусім сфокусоване на *реформуванні освітніх програм (52 %)*, достатньо активно реалізуються проекти щодо посилення зв'язків *вищої освіти та суспільства (33 %)*, ринку праці, а найменшу увагу вищі навчальні заклади приділяють проблемам *реформування врядування (15 %)*. Також переважна більшість проектів зосереджена на запровадженні *Спільних проектів (понад 80 %)*, що вирішують більш локальні завдання, порівняно зі *Структурними заходами (менше 20 %)*, спрямованими на розв'язання завдань національного рівня.

Таблиця 1

Розподіл тематики проектів Програми Темпус IV за напрямками (2007–2016 рр.)

Назва	Кількість	Тип	
		Національні	Багатонаціональні
Спільні проекти / <i>Joint Projects</i>	76	14	62
Структурні заходи / <i>Structural Measures</i>	18	6	12
Багатонаціональні / <i>Multi-country</i>	49	39 – регіон Східної Європи і Кавказу	
Національні / <i>National</i>	18		
Реформування освітніх програм / <i>Curricula Reform</i>	49	9	40
Реформування врядування / <i>Governance Reform</i>	13	2	11
Вища освіта та суспільство / <i>Higher Education and Society</i>	31	9	22
Тематичні мережі / <i>Thematic Network</i>	1		1
Партнери проектів / <i>Partners</i>	1539		
Партнери проектів з держав-членів ЄС / <i>EU member states</i>	463		
Партнери проектів з країн-партнерів ЄС / <i>Partner-countries</i>	1076		

Програма Темпус IV

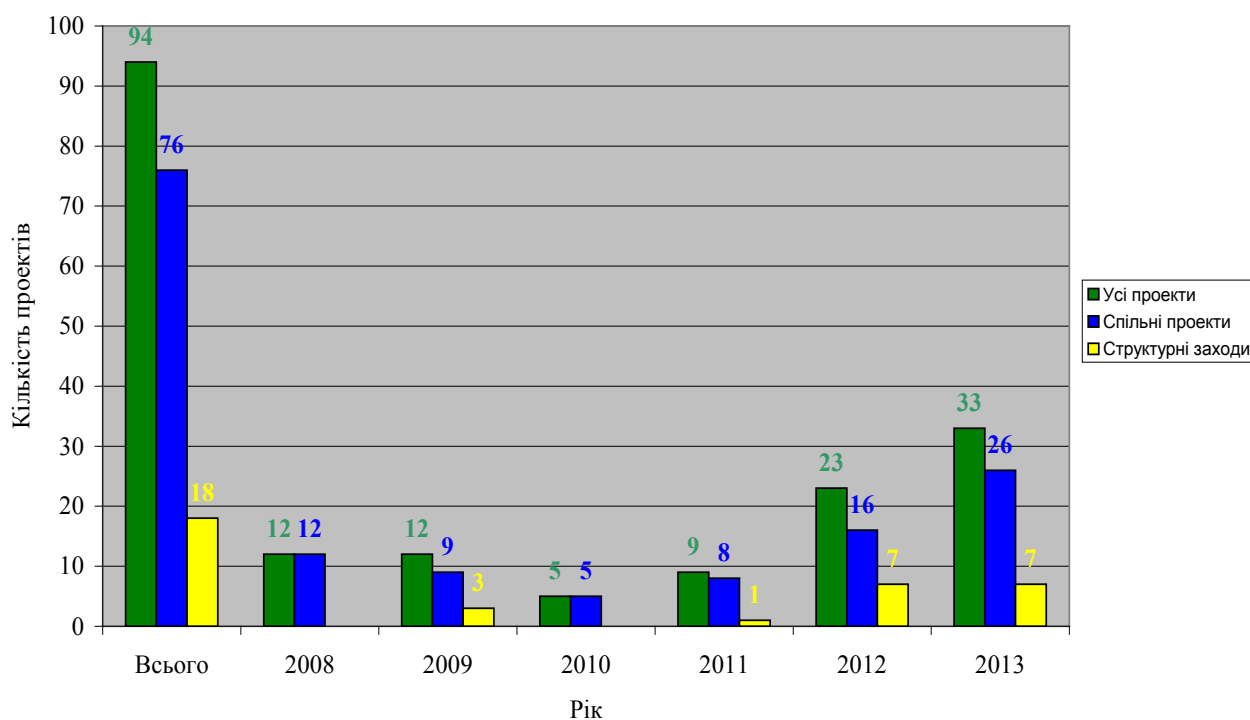

Рис. 1. Кількісний розподіл типів проектів Програми Темпус IV в Україні за роками

Характерним є коло 14 країн – партнерів України, які не є членами ЄС, у проектах Темпус IV визначається, передусім, відсутністю мовного бар'єру в реалізації міжнародного співробітництва та подібним історичним суспільним розвитком, схожою побудовою систем вищої освіти. Лідерами за кількістю спільних проектів є Російська Федерація, Білорусь, Молдова, Грузія, Вірменія, Азербайджан і Казахстан.

Таблиця 2

Регіональне партнерство України в проектах Програми Темпус IV (2007–2016)

№	Партнери	Кількість проектів	Кількість координаторів	Кількість інституцій
1.	Російська Федерація	33	2	181
2.	Білорусь	25	–	91
3.	Молдова	20	–	64
4.	Грузія	22	1	76
5.	Вірменія	15	2	61
6.	Азербайджан	9	1	22
7.	Казахстан	7	–	24
8.	Узбекистан	4	–	15
9.	Киргизія	3	–	10
10.	Боснія і Герцеговина	1	–	3
11.	Таджикистан	1	–	3
12.	Македонія	1	–	3
13.	Ізраїль	2	–	9
14.	Мороко	1	–	1

Щодо партнерства в проектах Програми Темпус IV з університетами країн ЄС, то такі відносини ґрунтуються на зв'язках, вибудованих завдяки попередньому співробітництву в рамках різноманітних спільних інформаційно-комунікативних заходів, освітніх і дослідницьких проектів, іншій співпраці освітян, дослідників, керівництва тощо. Лідерами серед 27 партнерів – країн ЄС у реалізації міжнародного співробітництва в межах Програми Темпус IV за кількістю проектів є Німеччина, Сполучене Королівство, Швеція, Іспанія, Італія, Польща, Австрія, Франція та Португалія.

Таблиця 3

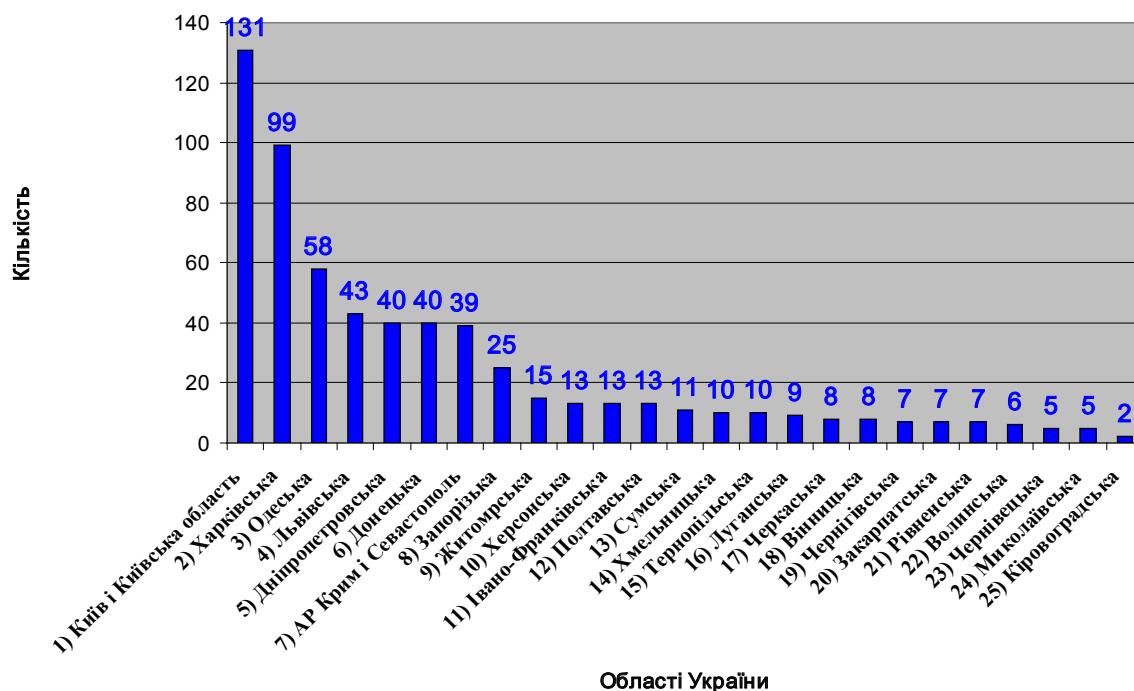
Партнерство України з країнами ЄС у проектах Програми Темпус IV (2007–2016)

№	Партнери	Кількість проектів	Кількість координаторів	Кількість інституцій
1.	Німеччина	41	21	67
2.	Сполучене Королівство	33	10	41
3.	Швеція	27	14	34
4.	Іспанія	30	3	31
5.	Італія	31	2	41
6.	Польща	22	4	28
7.	Австрія	20	4	24
8.	Франція	18	4	25
9.	Португалія	18	1	21
10.	Бельгія	15	5	17
11.	Нідерланди	14	2	14
12.	Словаччина	12	2	13
13.	Латвія	11	1	12
14.	Греція	11	1	11
15.	Болгарія	11	1	11
16.	Фінляндія	10	3	12
17.	Литва	9	5	10
18.	Румунія	9	1	12
19.	Естонія	9	1	9
20.	Словенія	8	1	10
21.	Угорщина	5	–	5
22.	Чеська Республіка	4	1	4
23.	Ірландія	4	–	4
24.	Данія	3	–	3
25.	Хорватія	2	1	2
26.	Кіпр	1	–	1
27.	Мальта	1	–	1

За двадцятирічну історію Програми Темпус в Україні кожного року до участі в європейських освітніх проєктах залучалися нові вищі навчальні заклади, таким чином сформувалася когорта із 135 вищих навчальних закладів – партнерів Програми Темпус, з них 116 – у Темпус IV (2007–2013 рр.), що складає понад 37 % від загальної кількості вітчизняних університетів, академій та інститутів з усіх регіонів країни.

**Кількість проєктів Програми Темпус: регіональний розподіл
(1994–2013)**

Області України

Рис. 2. Кількісний розподіл проєктів Програми Темпус IV за регіонами України

Програма Темпус IV

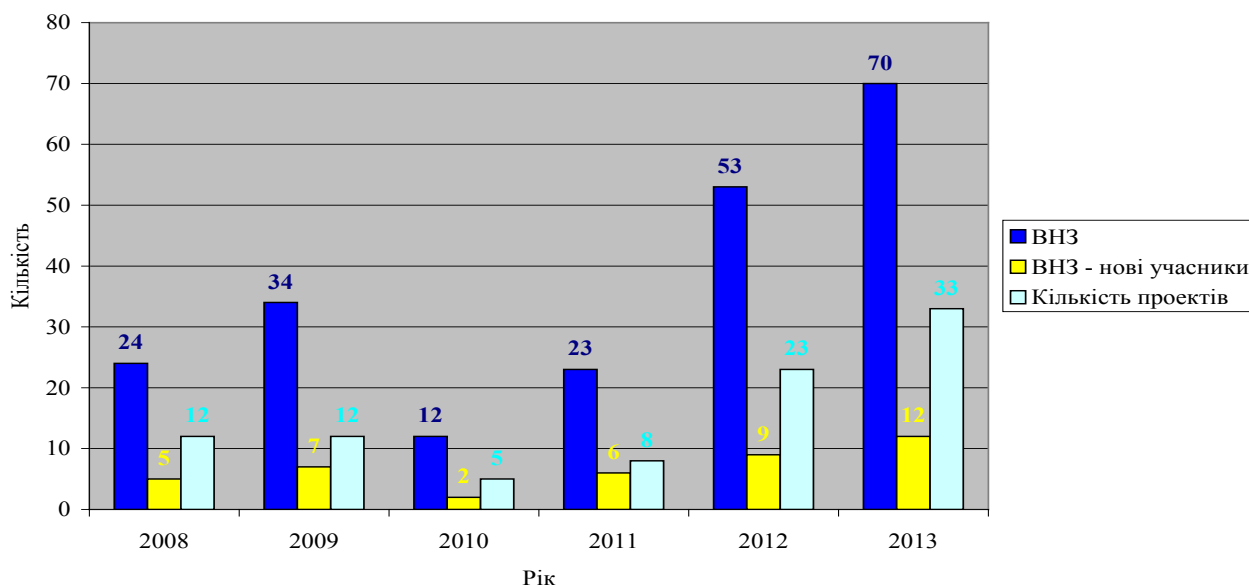

Рис. 3. Кількісний розподіл ВНЗ України – учасників Програми Темпус IV за роками

Також, починаючи з 2000 р., до Програми Темпус, окрім університетів, долучаються інші партнери – науково-дослідницькі інституції, підприємства та компанії, неурядові та громадські організації, органи державної влади та місцевого самоврядування.

Тож, впродовж 2000–2013 рр. учасниками проектів Програми Темпус в Україні стали *понад 100* таких партнерів, серед них: Секретаріат Кабінету Міністрів України; Міністерство освіти і науки України; *міністерства* екології та природних ресурсів; аграрної політики та продовольства; регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства;

соціальної політики; юстиції; охорони здоров'я; інфраструктури; економічного розвитку і торгівлі; Державна служба статистики України, Державне агентство водних ресурсів України; *регіональні торговельні палати*, обласні *державні адміністрації* та органи *місцевого самоврядування*; *науково-дослідницькі інститути* Національної академії наук України, Національної академії педагогічних наук України, Національної академії правових наук України. *Державні та приватні підприємства також долучилися до проектів Темпус*: Державна адміністрація залізничного транспорту України «Укрзалізниця», Державне підприємство «Конструкторське бюро «Південне», Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, АО «Мотор Січ», «Металургійний комбінат «Азовсталь», Харківське державне авіаційне виробниче підприємство, Державне підприємство «Антонов», Одеський та Іллічівський морські торговельні порти та інші. Серед *громадських організацій в проектах брали участь* – Спілка ректорів вищих навчальних закладів України, Українська асоціація студентського самоврядування, спілки промисловців тощо.

Таким чином, огляд результатів діяльності Програми Темпус в Україні, а також опитування студентів, викладачів, керівників вищих навчальних закладів під час моніторингових місій протягом 2009–2013 рр. дозволяють зробити деякі **висновки**.

Довгостроковими результатами діяльності освітян у проектах Програми Темпус стали інтернаціоналізація університетів, створення тривалого партнерства між українськими та європейськими вищими навчальними закладами, яке не припиняється й після завершення проектів, започаткування нових спільних дослідницьких проектів або проектів з академічної мобільності.

Програма Темпус сприяла налагодженню комунікації між вищими навчальними закладами і Міністерством освіти і науки України та територіальними органами управління освіти і науки в складі місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування, між науково-педагогічним складом та адміністрацією закладу, між роботодавцями та викладачами і студентами.

Програма Темпус надала можливість більшості її учасників придбати *сучасне обладнання та програмне забезпечення* для облаштування комп'ютерних класів, відеоконференц-залів, спеціальних навчально-дослідницьких лабораторій, бібліотек, центрів навчального, консультативного, кар'єрного та іншого спрямування.

При виконанні всіх проектів була налагоджена *тісна співпраця та взаєморозуміння* між українськими університетами та західними партнерами, хоч були зазначені відмінності в пріоритетах: вітчизняні університети основну увагу приділяють розвитку інфраструктури (обладнання, програмне забезпечення тощо), а західні партнери – змісту освіти (якість програми та її елементів).

Викладачі університетів підтверджують, що кооперація з європейськими колегами надала можливість набути нових знань і навичок, запровадити нові методи викладання та оцінювання, що зрештою підвищило якість освіти та посилило конкурентоздатність вищих навчальних закладів – учасників Програми Темпус.

У той же час все ще спостерігається певний супротив академічного персоналу щодо впровадження нових європейських підходів до організації освітнього та

управлінського процесів, положень Болонського процесу в освітню діяльність вітчизняних університетів.

Упровадження мультидисциплінарного підходу до розроблення сучасних освітніх програм ускладнюється не тільки вітчизняною нормативно-правовою базою, але й часто ставленням до таких освітніх інновацій як керівництва, так і науково-педагогічного персоналу.

Загалом співробітництво між європейськими та українськими університетами будується на основі взаємного інтересу в обміні досвідом, напрацюванням та збагаченні новими знаннями.

Діяльність у рамках проектів допомогла керівництву університетів, академій, інститутів, їх науково-педагогічному складу *визначати і розвивати стратегічні напрями модернізації* всіх освітніх та управлінських процесів. Як результат, покращилася робота бібліотек, поширилося використання мультимедійних засобів, залучено додаткові фінансові ресурси та зміцнені зв'язки з промисловою сферою тощо.

Співпраця між академічним і неакадемічним персоналом університетів, який брав участь у стажуваннях, позитивно відобразилася на процедурах управління та самоврядування. Більш того, в результаті стажувань було розроблено нові освітні програми, навчальні дисципліни, модулі, запроваджено нові методики викладання та посилено практичну зорієнтованість навчання. Студенти відмічали, що долучення до інноваційних методів і концепцій навчання та викладання, знайомство з культурою європейських університетів *сприяло покращенню комунікативних навичок і міжкультурного діалогу, удосконаленню володіння іноземними мовами, виробленню самостійного підходу до навчання*. Викладачі стали більш відкритими та інноваційними.

Таким чином, Програма Темпус сприяє підготовці *нової генерації сучасних особистостей*, здатних до самовдосконалення і самостійності в прийнятті рішень щодо сьогодення та майбутнього.

Українські університети, де успішно здійснюється реформування освітніх програм і освітнього процесу відповідно до положень Болонського процесу, пов'язують досягнутий прогрес з участю в проектах Програми Темпус.

Разом з тим, окрім позитивних сторін, визначених у процесі огляду багаторічної історії Програми Темпус в Україні, визначено виклики, що постають перед вітчизняним вищим навчальним закладам і заважають системно реалізовувати міжнародні проекти, а надалі більш ефективно використати напрацювання та досягнення проектів Програми Темпус.

Існують *виклики суб'єктивного характеру*, які в змозі подолати вищі навчальні заклади.

Недоліком виконання більшості проектів із створення та модернізації освітніх програм є застосування застарілих підходів щодо їх розроблення. Практично *не використовується сучасна методологія Тюнінгу (проект ЄС) на основі компетентнісного підходу, принцип модуляризації*, а в описі навчальних дисциплін (навчальні робочі програми тощо) не визначаються *результати навчання*.

При реалізації проектів *не достатньою мірою залучаються здобувачі вищої освіти та наукових ступенів* (студенти, слухачі, аспіранти) на всіх стадіях проекту, зокрема при розробленні освітніх програм за компетентнісним підходом, що передбачає формування переліку результатів навчання та компетентностей майбутнього фахівця, при розбудові структурних підрозділів з навчально-дослідницької, інноваційної діяльності та кар'єрного розвитку й працевлаштування випускників.

Сучасні *інформаційно-комунікаційні технології* в умовах обмеженості ресурсів відкривають широкі можливості для просування освітніх програм в Інтернет-просторі, але часто вищі навчальні заклади не використовують цей інструмент повною мірою. Більшість університетів надають дуже обмежену інформацію щодо міжнародного співробітництва взагалі та участі в Програмі Темпус, зокрема. Такий продукт, як спільні освітні програми, розроблені в межах освітніх проектів ЄС, не позиціонуються як результат міжнародної співпраці, продукт європейських і вітчизняних викладачів і дослідників, не виконуються правила візуалізації Програми Темпус – відсутні лого Темпус, посилання тощо.

Вищезазначені виклики стосуються й інших результатів проектів Програми Темпус, які або складно знайти, навіть маючи попередню інформацію, або не представлені ані на Інтернет-сайті вищого навчального закладу, ані на інших ресурсах, тим більше англійською мовою. Ще не стало розповсюдженою практикою презентація результатів проектів освітянській спільноті, Міністерству освіти і науки України, роботодавцям, іншим зацікавленим сторонам. Виправлення цієї ситуації не потребує додаткових ресурсів, адже інформаційно-комунікаційні технології дозволяють оперативно оновлювати інформацію, розповсюджувати її не тільки в Україні, але й закордоном.

Серед *викликів об'єктивного характеру* щодо *процесу запровадження результатів проектів* зазначається *невідповідність вітчизняного законодавства*, що впливає на розвиток вищої освіти, сучасним тенденціям євроінтеграції, рекомендаціям Європейського простору вищої освіти, це постає фактором гальмування впровадження як самих проектів, так і їх результатів, особливо *Структурних заходів*, зокрема:

- *підготовка в аспірантурі* формально (за Законом України «Про вищу освіту») є складовою вищої освіти або третім циклом, але ще не відповідає стандартам і підходам Європейського простору вищої освіти, Європейського дослідницького простору. Тож, багато проектів Програми Темпус, спрямованих на розвиток сучасних докторських шкіл, програм підготовки докторів філософії (PhD), запроваджуються на експериментальному рівні чи паралельно до діючої системи;

- *наявні державні та галузеві стандарти* вищої освіти, починаючи з переліку напрямів і спеціальностей та закінчуючи переліком нормативних навчальних дисциплін, процедури їх прийняття обмежують академічну свободу університетської спільноти, часто не сприяють необхідній при узгодженні освітнього змісту гнучкості в розробленні спільних програм та ефективній реалізації після завершення проекту. Ці проблеми не давали можливості розробити конкурентоздатні спільні освітні програми з метою залучення не тільки вітчизняних, але й міжнародних студентів, таке положення має виправитися, адже за новим Законом України «Про вищу освіту» стандарти вищої освіти базуватимуться на компетентностях та результатах навчання, а академічна свобода та автономія університетів визначені як їх невід'ємне право;

- при *створенні нових магістерських програм* проблемою було включення відповідної нової спеціальності до складової Державного стандарту – Переліку напрямів та спеціальностей, що затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Міністерства освіти і науки України. Ця процедура вимагала значного часу і практично не завершувалася у межах виконання проекту, але за новим Законом вищі навчальні заклади розроблятимуть різноманітні освітні програми в межах спеціальностей нового переліку відповідно до стандартів вищої освіти та забезпечуватимуть їх якість. Це не потребуватиме обов'язкового внесення в перелік як частини стандарту, буде формуватися певний реєстр існуючих освітніх програм в Україні для інформування громадськості.

Так, серед *викликів об'єктивного характеру* щодо *процесу реалізації* проектів, виявлено:

- ускладненість та обмеженість у розпорядженні власними надходженнями – коштами спеціального фонду, до яких, за діючим законодавством (Бюджетним кодексом України), відносяться й кошти технічної допомоги ЄС, зокрема грантів Програми Темпус. Це посилює ризики щодо

ефективного виконання університетами зобов'язань щодо використання грантових коштів Програми Темпус і практично унеможливорює виконання ролі розпорядника гранту – координатора проекту. Тож недосконалість вітчизняного законодавства часто призводить до того, що провідні університети з великим досвідом міжнародної діяльності, самостійно розробивши ідею проекту та підготувавши всі документи для отримання гранту, фактично змушені шукати європейський (або грузинський, російський) університет на роль апліканта-координатора та віддавати йому керівництво проектом;

■ недосконале нормативно-правове поле, в якому діють університети, передусім, стосовно *регулювання фінансово-економічної сфери* діяльності вищих навчальних закладів. Так, через відсутність відповідної норми в Податковому кодексі, діє ускладнена та довга процедура реєстрації проектів Програми Темпус з метою звільнення від сплати податків і зборів щодо закупівель, що здійснюються в межах міжнародної технічної допомоги – Програми Темпус, а також відшкодування сплаченого ПДВ.

Рекомендації

1. *Ініціювати удосконалення нормативно-правової бази у сфері освіти* з метою сприяння розвитку вищої освіти та її інтернаціоналізації. Підставою для цього є досвід реалізації міжнародних проектів у рамках Програми Темпус і пріоритети та проблеми, пов'язані із запровадженням системи забезпечення якості, трициклової системи, розробленням спільних програм і стандартів вищої освіти, галузевих рамок кваліфікацій в контексті використання компетентнісного підходу з урахуванням Національної рамки кваліфікацій (НРК) та Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС), академічною мобільністю.

2. *Активізувати участь представників Міністерства освіти і науки України* та посилити роль Міністерства в запровадженні проектів Темпус, розповсюдженні й використанні їх результатів, зокрема рекомендацій, починаючи з ініціативи щодо вдосконалення нормативно-правової бази відповідно до стандартів Європейського простору вищої освіти та закінчуючи впровадженням інноваційних освітніх програм, систем управління та забезпечення якості, розвитку інтернаціоналізації тощо.

3. *Залучати роботодавців* до розроблення освітніх стандартів, галузевих рамок кваліфікацій, освітніх програм, практик і стажувань. Створити умови для заохочення і стимулювання роботодавців для інвестування в розвиток освітньої та дослідницько-інноваційної діяльності університетів.

4. *Залучати здобувачів вищої освіти та наукових ступенів* (студентів, слухачів, аспірантів) на всіх стадіях розроблення освітніх програм за компетентнісним підходом, що передбачає формування переліку результатів навчання та компетентностей майбутнього фахівця, а також при розбудові структурних підрозділів з навчально-дослідницької, інноваційної діяльності та кар'єрного розвитку й працевлаштування

5. *Здійснювати систематичні дослідження* стану реформування вищої освіти та нормативно-правової бази, що допоможе не тільки визначитися з ідеєю проекту, оцінкою ймовірних ризиків, але й ефективно реалізувати його. *Ураховувати прогнозування* фахових потреб економіки, формування і розподіл державного замовлення на підготовку фахівців з метою актуалізації тематики міжнародних проектів.

6. *Систематично* проводити семінари та тренінги із запровадження інструментів Болонського процесу (ЄКТС, рамки кваліфікацій, компетентнісний підхід тощо) для вищих навчальних закладів.

7. *Просувати на міжнародний освітній ринок* з метою залучення міжнародних студентів спільні освітні програми магістерського та докторського (доктор філософії, PhD) рівнів, розроблені в межах проектів Програми Темпус, які ведуть до отримання двох і більше дипломів університетів-партнерів. Таким чином, у перспективі такі модернізовані освітні програми можна представляти для участі у новій програмі ЄС ERASMUS+.

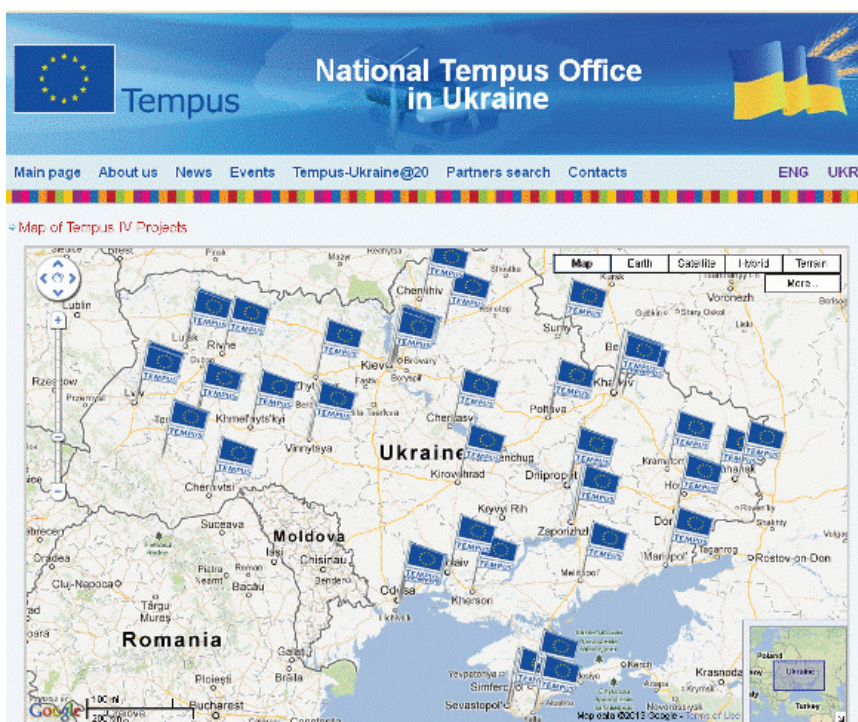
8. *Розпочати модернізацію програм* підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів (PhD студентів) відповідно до принципів і положень Європейського простору вищої освіти та

Європейського дослідницького простору, зокрема у форматі докторських шкіл, використовуючи відповідні результати низки проектів Програми Темпус, спрямованих на розвиток дослідницької підготовки та докторських шкіл.

9. *Забезпечити включення спеціальних курсів* з розвитку універсальних/загальних компетентностей до модернізованих або створених бакалаврських, магістерських і докторських (PhD) програм для розвитку *здатності до працевлаштування* у студентів і випускників.

10. *Запровадити спільне використання* університетами-партнерами придбаного в межах проектів Програми Темпус

сучасного обладнання та програмного забезпечення, якими облаштовано комп'ютерні класи, відеоконференц-зали, спеціальні навчально-дослідницькі лабораторії, бібліотеки тощо. Таким чином, в умовах обмеженості ресурсів вищі навчальні заклади зможуть і надалі продовжувати процес модернізації та вдосконалення підготовки за певним профілем, розпочатий проектом Програми Темпус, в інших університетах.

11. *Презентувати на Інтернет-сайтах* університетів – учасників проектів, під час різноманітних інформаційно-комунікативних заходів, результати проектів Програми Темпус – *рекомендації* щодо вдосконалення університетського врядування, студентського самоврядування, запровадження систем забезпечення якості вищої освіти, розвитку інтернаціоналізації, *Інтернет-ресурси* – електронні профільні, консультаційні мережі, е-бібліотеки, платформи, Інтернет-портали, медіа-центри, системи дистанційного навчання тощо.

12. *Представляти українською та англійською мовами* інформацію щодо результатів міжнародних проектів Програми Темпус (не обмежуватися тільки назвою проекту, його метою, завданнями і виконавцями) *на Інтернет-сайті* вищого навчального закладу як партнера проекту, на Інтернет-сторінках його структурних підрозділів – безпосередніх виконавців проекту, а також – на сайтах/сторінках створених у межах проектів Програми Темпус структурних підрозділів – центрів, офісів, відділів, лабораторій тощо.

13. *Зазначати, що освітня програма є результатом Програми ЄС Темпус* і співпраці українських та європейських й інших експертів у частині, де представлено перелік та опис освітніх програм (бакалаврських, магістерських, докторських (PhD), курсів підвищення кваліфікації, тренінгів тощо).

14. *Використовувати освітні Інтернет-ресурси*, сайт Міністерства освіти і науки України не тільки під час виконання проекту, але й по завершенню цього періоду, для забезпечення стійкості результатів міжнародної співпраці та просування результатів проектів Програми Темпус і розповсюдження інформації в Інтернет-просторі.

15. *Визначити механізми та ресурси*, які можливо залучити через відповідні зацікавлені сторони, зокрема національні та місцеві органи державної влади, плануючи діяльність щодо *забезпечення стійкості* проектних результатів на два-три роки після закінчення проекту.

16. *Розробляти довготривалі стратегічні проекти*, націлені на досягнення конкретних цілей протягом п'яти й більше років, використовуючи міжнародні проекти. Зокрема, *посилення*

соціального виміру вищої освіти шляхом залучення до навчання різних цільових груп – домогосподарок, новостворених підприємців, пенсіонерів, осіб з обмеженими можливостями тощо, а також *розвивати мультидисциплінарні аспекти програм*, що цікаві фахівцям різних сфер (напр., електронна торгівля – інженерам, економістам, ІТ спеціалістам).

17. *Ініціювати зміни* до Бюджетного, Податкового та Митного кодексів, інших законів України та відповідних підзаконних актів, що стосуються проблеми ускладненості та обмеженості в розпорядженні власними надходженнями – коштами спеціального фонду, до яких, за діючим законодавством, відносяться й кошти технічної допомоги ЄС, зокрема за Програмою Темпус/Еразмус+ та іншими програмами ЄС.

18. *Ініціювати спрощення процедур* реєстрації проектів Програм ЄС (Темпус, ERASMUS+) з метою звільнення від сплати податків і зборів щодо закупівель, що здійснюються в межах між-

народної технічної допомоги – освітніх програм ЄС, а також відшкодування вже сплаченого ПДВ.

19. Вищим навчальним закладам *користуватись напрацюваннями проектів, відповідна база проектів і інформація про заходи проектів* за посиланням: <http://erasmusplus.org.ua/2014-05-30-14-56-19/prezentatsii/category/6-novyny-ta-baza-proektiv.html>

20. Задля поширення інформації і використання результатів проектів проводити ярмарки, підсумкові конференції проектів на національному рівні (ініціатива була започаткована в 2012 р. під час Конференції з питань Болонського процесу і у 2013 р. було проведено конференцію присвячену 20-річчю діяльності програми і підведення підсумків проектів Темпус в Україні, за результатами підготовлено публікацію).

Після успішної реалізації програми Темпус, Еразмус Мундус і інших програм Навчання впродовж життя Європейський Союз розпочав запровадження нової програми Еразмус+ у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту на період 2014–2020 рр., яка відкрила багато нових можливостей для України, як країни-партнера програми для співпраці та обміну досвідом і кращими практиками.

Тож конкурси Еразмус+ відкрито, запрошуємо до активної участі і співпраці в 2014–2020 рр.
http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm

